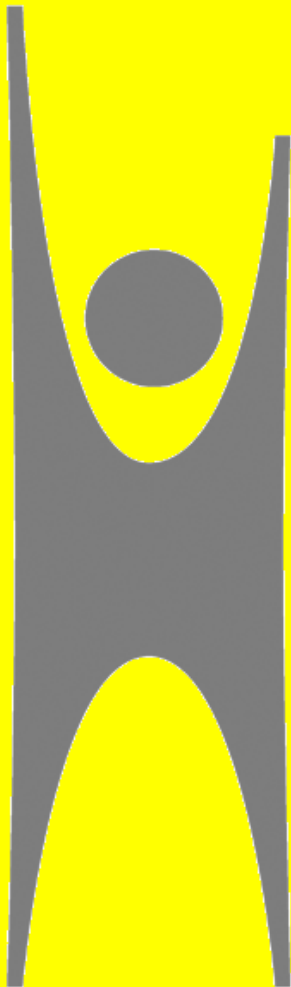

De Hugroniek

Maandblad van de afdelingen Groningen en Assen en omstreken van het Humanistisch Verbond

Jaargang 44, nr 7 - juli / augustus 2014

Zondagmiddag 28 september a.s.
Opening seizoen 2014-2015
Thema: de participatiesamenleving

Jaarlijkse uiwisseling Humanisten
Groningen-Assen eo - Emden
zaterdag 13 september a.s.

Bestuur afdeling Groningen

Voorzitter: Vacant

Secretaris: Vacant

Penningmeester: Hans Otermann,
e-mail: penningm.hvgron@gmail.com

Algemeen lid: Margot Brettschneider
e-mail: margot.brettschneider@gmail.com

Algemeen lid: Dick Prak
e-mail: dhp@xs4all.nl

Postadres Bestuur zie:
Humanistisch Centrum

Bestuur afdeling Assen eo

Voorzitter: Johan Meijer
tel. 0592-408063 of 06-20426122

e-mail: HVAssen@kpnmail.nl
Secretaris: Fieneke Stronkhorst
tel. 0592-342720 of 06-21363223
e-mail: f.stronkhorst@gmail.com

Penningmeester: Ton Koster
tel. 0592-314450
e-mail: reiger.tk@ziggo.nl

Communicatiebeleid: Coos Salomé
e-mail: j.a.salome@home.nl

Postadres Bestuur:
Pottenbakkerstraat 49, 9403 VX Assen

Humanistisch centrum

W.A.Scholtenstraat 2,
9712 KW Groningen.
tel.050-3128750, met antwoordapparaat
e-mail:hv.groningen@planet.nl
Geopend voor bezoek: dinsdag van 10.30
tot 12.30 uur

Website afdeling Groningen

<http://www.humanistischverbond.nl/afdeling/groningen>
Redactie: Donald Elsas,
e-mail: delsas@xs4all.nl

Website afdeling Assen eo

<http://www.humanistischverbond.nl/afdeling/assen>

Zalenhuur Humanistisch Centrum

Gerrit Botke, tel. 06-21800348
E-mail: botke@planet.nl

De Hugroniek

Tweemaandelijks uitgave van de afdeling Groningen en Assen eo van het Humanistisch Verbond.

Verschijningsdatum

Rond de helft van de oneven maand

Sluitingsdatum voor de kopij

De 1ste van de oneven maand

Redactieadres (tijdelijk)

Margot Brettschneider, e-mail:
margot.brettschneider@gmail.com
tel: 050-5410596

Redactie en grafische verzorging

Margot Brettschneider (tijdelijk)
Wim van Hardeveld (tijdelijk)

Drukkerij

Zalsman Groningen B.V.

Verzenden

Gerrit Vos en medewerkers
tel. 050-5416653

De Hugroniek op CD

Jeannette Stavenga-Visser,
tel. 050-5346602

Ledenadministratie

Voor adreswijzigingen etc.

Humanistisch Verbond,
Ledenadministratie, Postbus
75490, 1070 AL Amsterdam
tel. 020-5219000

Donatie

Penningmeester HV afd. Groningen
Rekening nr. NL56 INGB 0000 8446
58
Stichting Huisvesting HV Groningen

AGENDA

Bijeenkomsten worden gehouden in het Humanistisch Centrum,
W.A. Scholtenstraat 2 te Groningen, tenzij anders vermeld

Di 9 sept	middag+avond	Eten met gesprekstof
Za 13 sept	morgen+middag	Jaarlijkse uitwisseling Humanisten Groningen-Assen e.o. - Emden
Zo 21 sept	morgen	wandelen in het natuurgebied <i>De Appèlbergen</i>
Zo 28 sept	middag	Opening seizoen 2014-2015; Thema: De Participatiesamenleving
Di 22 okt	middag+avond	Eten met gesprekstof
Za 22 nov	middag	Opening tentoonstelling 25 jaar Kinderrechtenverdrag
Di 9 dec	middag+avond	Eten met gesprekstof

Voor de actuele agenda zie de website van:

HV afdeling Groningen <http://afdeling.humanistischverbond.nl/groningen/> →Agenda
HV Assen e.o. <http://afdeling.humanistischverbond.nl/assen/> →Agenda

---

INHOUD

Agenda	3
Wereldhumanismedag 21 juni 2014; Verslag seizoensafsluiting	4
25 Jaar Kinderrechtenverdrag	7
Jaarlijkse uitwisseling Humanisten Groningen-Assen e.o. - Emden	8
Boekbespreking; EEN BEETJE OPSTANDIHEID van Patricia Faasse	9
Filosoferen met kinderen	12
Hans Reddingius; Vader begraven	14
Utopia is ver van hier	15
Jonge Humanisten bijeen op Wereldhumanismedag	16
Voorjaarsweekend Jong HV	17
Eten met gesprekstof	19
Religie: omdat wij mens zijn (13)	20
Wandelingen	21

Wereldhumanismedag 21 juni 2014

Verslag seizoensafsluiting Humanistisch Verbond Assen e.o. en Groningen

Het HV-Assen had de leden van het HV in Groningen en Drenthe uitgenodigd om tezamen het seizoen 2013 – 2014 af te sluiten in het Nationaal Gevangenis-museum te Veenhuizen. Circa 30 personen gaven daar gehoor aan en kregen een interessant programma voorgeschoteld. Dat programma was enigszins gewijzigd, omdat de organisatie/Fieneke Stronkhorst stad en land had afgebeeld om een humanistisch raadvrouw/man van justitie te vinden voor deze middag, maar daar niet in slaagde en ons een prachtig alternatief aanbood in de vorm van het verhaal van en door een ervaringsdeskundige/ex-gedetineerde.

Het 1^e deel van het programma bestond uit een rondleiding door vrijwilliger Kees Timmermans, een ex-docent zoals later bleek, die ons enthousiast door het museum en de geschiedenis van het gevangeniswezen vanaf circa 1600 leidde. Hoewel tot 1600 barbaarse lijfstraffen (zoals radbraken) en vernederende straffen (zoals de schandpaal of de pispaal) min of meer standaard waren bij wetsovertredingen, zien we in Amsterdam halverwege de Gouden eeuw rasp- en spinhuizen ontstaan, waar als straf nuttige arbeid verricht moest worden. Dezelfde gedachte hoorden we terug bij Johannes van den Bosch, de oprichter van de Maatschappij van Weldadigheid en de dwanggestichten te Veenhuizen, waar aanvankelijk bedelaars, landlopers, psychisch licht-gestoorden, ongehuwde moeders, weduwen, wezen en vondelingen heen gestuurd werden om door arbeid en discipline te leren een nieuw bestaan op te bouwen. Sommigen leerden ook een vak, zoals hoefsmid, boerenknecht, hulp

of naaister. De tucht en orde onttaarde in harde en soms erbarmelijke omstandigheden, waarbij het sterftecijfer op circa 10% per jaar lag, waaronder ook veel kinderen! Er werd minimaal gestookt, vandaar ook de bijnaam: Hollands Siberië. Dat kwam mede door chronisch geldtekort, omdat enerzijds van den Bosch, met zijn ervaringen van plantages in Nederlands-Indië in zijn achterhoofd, veel te rooskleurige gedachten had over de vruchtbaarheid en opbrengsten van de Drentse grond en anderzijds omdat Veenhuizen min of meer het “afvalputje” van Nederland werd qua

zwakken in de samenleving. Vanaf 1859 werd het overgenomen door de Rijksoverheid en maakten vondelingen en wezen plaats voor veroordeelden. Sinds 1970 leven er geen “verpleegden” meer in Veenhuizen, wel circa 1000 gevangenen. Het dorp Veenhuizen werd gebouwd voor het personeel, waarbij de 7 rangen duidelijk in grootte en luxe van de huizen was af te lezen. Promotie betekende verhuizen, maar triest was het lot van de weduwe van een bewaarder: die diende met kinderen binnen een week het dorp te verlaten. Dit deel eindigde met een “individuele” tour langs 5 beschrijvingen/uiteenzettingen van delinquenten met hun geschiedenis, misdrijf, transport, vonnis en straf.

Hierna togen we naar “De Rode Pannen”, een beruchte laatste halte bin-

nen het gevangeniswezen in Nederland met het zwaarste regime: de hel van het Noorden. Je kwam daar als gevangene terecht als je elders niet te handhaven bleek. Vooral de isoleercel was indrukwekkend: werkelijk totaal geïsoleerd, ook qua geluid. De enige inrichting was een stalen WC zonder bril en een kunststof matras/bed, dat overdag gewisseld werd voor een kunststof stoel en het enige contact was met de bewaarders via een knop en voor vrijwel alles moest de gedetineerde een beroep doen op de bewaarders via een fatsoenlijk verzoek/vraag: van (extra) water tot WC-

papier. Zelfs de meest obstinate gevangene draaide volgens Kees wel bij na een paar dagen met stront tussen de benen. Aldus was de 1^e les bijgebracht: in onze maatschappij draait het om respect voor de medemens.

Na een korte en gezellige pauze met koffie/thee/verfrissing, kwam in het laatste deel ex-gedetineerde Jürgen aan het woord die zijn levensverhaal vertelde. Tot zijn 14^e jaar was alles nog normaal gegaan met school en lieve ouders, maar daarna kwamen de jeugdbendes, slechte vrienden, vechtpartijen, drugsdeals waar veel geld mee verdiend werd, schietpartijen en

uiteindelijk zijn eigen schoten en moord op een ander bendelid. In de gevangenis was hij tot inkeer gekomen, mede omdat hij vader geworden was en hij had kracht en inzicht gevonden in het boeddhisme. Hij had veel gelezen in de gevangenis en was daar ook een studie/opleiding begonnen en ging, nu hij net uit de gevangenis gekomen was, een MBO-opleiding doen. Hij hield een pleidooi om de lengte van een gevangenisstraf aan te passen aan de opleidingsduur, omdat zonder opleiding de kans op een baan nihil was en de kans op een recidive groot. Hij had erg veel steun ondervonden van EXODUS, een grote landelijke nazorgorganisatie die opvang en begeleiding biedt aan ex-gedetineerden en gedetineerden in de laatste fase van hun straf die gemotiveerd zijn om uit de criminaliteit te stappen (zie www.exodus.nl). Zijn boeddhistische leraar was inmiddels een vriend geworden en zijn oude vrienden/bendeleden lieten hem met rust. In de gevangenis had hij ook veel aantekeningen gemaakt en daar had hij onder het pseudoniem van Mikel Dees een boek van gemaakt met als titel "De traan die goud werd" dat ons trots getoond werd. Hij gaf aan dat reïntegreren niet gemakkelijk was en dat de kans op werk als ex-gedetineerde gering is, maar vrijwilligerswerk was ook een optie. Al in zijn jeugd was hij een organisator, een regelneef en dat ging hij nu weer oppakken. Kortom, hij was duidelijk op de goede weg.

Na afloop waren er vele vragen, waaronder die naar de rol van zijn vader. Die was juist voorbeeldig geweest: een eigen bedrijf en vele maatschappelijke functies. Echter,

Jürgen had hem niks verteld over zijn lidmaatschap van een bende, zijn drugsdealende en moordende vrienden en alles wat daarbij kwam. Dat was achteraf gezien dom.

Voordat we het museum verlieten, konden we nog napraten onder het genot van soep en heerlijke broodjes.

HV-Assen, met name Fieneke: bedankt voor de organisatie!

Victor Bom, Roden

Voorankondiging

25 Jaar Kinderrechtenverdrag

Het Humanistisch vredesberaad organiseert samen met het Humanistisch Verbond afdeling Groningen en de Openbare Bibliotheek Groningen op zaterdag 22 november een middag rond *25 jaar Kinderrechtenverdrag* van de Verenigde Naties.

Op de middag op zaterdag 22 november vindt in de Openbare Bibliotheek Groningen, Oude Boteringestraat 18, ook plaats:

- o de opening van de tentoonstelling van tekeningen inclusief prijsuitreiking van een tekenwedstrijd,
- o theater,
- o lezing en
- o mogelijk film

U bent van harte uitgenodigd!

Wat is het kinderrechtenverdrag

Op 20 november 1989 werd het Kinderrechtenverdrag door de Verenigde Naties aangenomen. Daarom is 20 november benoemd tot internationale kinderrechtedag. Er zijn 193 landen lid van het Kinderrechtenverdrag en is daarmee het mensenrechtenverdrag met de meeste landen die lid zijn. Alleen de Verenigde Staten en Somalië zijn nog geen lid. Nederland is sinds 1995 lid van het VN-Kinderrechtenverdrag. Het Kinderrechtenverdrag bevat 54 artikelen die in drie delen zijn ondergebracht. In het eerste deel (1-41) bestaat uit de eigenlijke rechten voor de kinderen zelf, het tweede deel (artikel 42-45) gaat over toezicht en rapportage en deel drie (artikel 46-54) gaat vooral over procedures.

**WAT ER OOK
SPEELT
IN EEN LAND**

**LATEN HET
VOORAL DE
KINDEREN ZIJN**

Loesje

Bijvoorbeeld

Artikel 13

Vrij om een mening te geven

Kinderen mogen op allerlei manieren hun mening geven. Dit betekent ook dat kinderen informatie mogen verzamelen zodat ze hun mening kunnen vormen. De rechten van anderen moeten wel gerespecteerd worden. Schelden of iemand beledigen mag dus niet.

JAARLIJKSE UITWISSELING Humanisten GRONINGEN-ASSEN e.o.– EMDEN

Met het bezoek in 2012 aan Assen nog vers in het geheugen, zijn nu de Duitsers weer aan de beurt om als gastheer op te treden.

We zijn in Emden uitgenodigd op zaterdag 13 September a.s.

Onze wederzijdse ontmoetingen.

Na een periode van enige organisatorische moeilijkheden in Emden stuurden ze ons nu een uitnodiging voor zaterdag 13 september 2014. De kans op mooi weer is dan het grootst.

De organisatie zal niet makkelijk zijn; de meesten van ons zijn al met vakantie.

Dat kan dus nog enige telefonades gaan kosten.

“Am Sonnabend, 23.06.2012, fand in Assen, Niederlande, eine freundschaftliche Begegnung der Gruppen von Mitgliedern und Freunden des Humanistischen Verbandes Ostfriesland und des Humanistisch Verbond Groningen/Assen statt”.*)

Met de auto

Er zouden voor ons dus weer enige auto's moeten worden gehuurd. Meestal geen probleem. Er doet zich echter nog een andere oplossing voor.

Met de trein

In Groningen een retourtje Leer en vandaar een retourtje Emden. Kost circa anderhalf uur enkele reis.

Wij hebben dit met de kerstdagen al eens uit geprobeerd en dat beviel ons goed. Kosten € 26,00, vertrektijd Groningen 9.22 uur. Wel nog even zelf informeren.

We stellen voor: Na aankomst een wandelingetje door de stad Emden naar het Pelsterhaus, Pelsterstraat no 2, net alsof het Groningen is. En daar kunnen we de verdere zaken wel aan de Duitse gastgevers overlaten.

Aanmelden bij: D. van Eck, Melkweg 506 te Hoogezand, tel 0598-32109 of op de intekenlijst in het kantoortje van het HV pand in Groningen.

Doen!. Tot ziens dan?.

Daan van Eck

***) noot van de redactie:**

We hebben gebruik gemaakt van de website: www.freie-humanisten.de. De website in september 2013 gestart is: www.hvd-niedersachsen.de. Probeer het eens. De moeite waard. Ook voor jonge humanisten.

'Die ostfriesischen und niederländischen Humanisten vor dem Drents Museum in Assen Am Sonnabend, 23.06.2012' *)

Aan het begin van de bespreking vertelt Watze Hiddema, de nestor van deze leesgroep, dat hij afscheid komt nemen; vanwege toenemende doofheid kan hij de bijeenkomsten niet goed meer volgen. Wij allen betreuren zijn vertrek en bedanken hem voor hetgeen hij gedaan heeft in en voor onze groep.

EEN BEETJE OPSTANDIGHEID van Patricia Faasse

Op 6 mei besprak de leesgroep bij Hans Redingius het boek van *Patricia Faasse*; getiteld *Een beetje opstandigheid* Johanna Westerdijk, de eerste vrouwelijk hoogleraar van Nederland (Amsterdam, 2012)

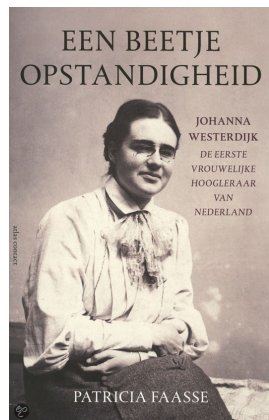
Johanna Westerdijk werd in 1883 geboren in Amsterdam, waar haar vader huisarts was. Ze was een slimme leerling en had al vroeg veel interesse in de biologie. Na haar (onvolledige) middelbare schoolopleiding studeerde ze biologie in Amsterdam met in eerste instantie de bedoeling lerares plant- en dierkunde te worden. Ze mocht officieel geen examens afleggen vanwege het gebrek aan vooropleiding. Toen zij vervolgens doorging met haar onderzoek, mocht ze ook niet zomaar promoveren omdat ze die biologie-titel niet had. Door uit te wijken naar München en later Zürich heeft ze uiteindelijk haar doctoraat weten te halen.

In 1906 wordt ze gevraagd directeur te worden van de plantenziektkundige dienst het Willie Commelin Scholten laboratorium in Amsterdam. Ze is dan pas 23 jaar oud, maar ze aanvaardt de functie en gaat vol enthousiasme aan het werk. Het laboratorium zit in een veel te klein, donker pand. Pas als de oorspronkelijke eigenaar overlijdt in 1917 verhuist het laboratorium naar een ruimer pand, Villa Javva, in Baarn.

Ondertussen is Westerdijk ook directeur geworden van het centraal bureau voor Schimmelcultures, dat

aanvankelijk niet veel voorstelt, ongeveer 80 verschillende schimmelsoorten. Onder haar leiding groeit het uit tot een **g e r e n o m m e e r d** instituut met in de oorlog zo'n 8000 soorten. Veel studenten uit Utrecht, Amsterdam en ook uit de rest van Nederland hebben er onderzoek gedaan en onderwijs gevolgd. Tot 1999 was het bureau voor schimmelcultures gevestigd in Baarn, sinds 2000 zit het in Utrecht en bezit nog steeds één van de grootste schimmelcollecties van de wereld.

In 1917 wordt Westerdijk benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de fytopathologie (plantenziektkunde) aan de Universiteit van Utrecht. Ze is de eerste vrouwelijke hoogleraar in Nederland. In 1930 krijgt ze dezelfde functie aan de universiteit van Am-

Auteur: Patricia Faasse
Uitgeverij: Uitgeverij Atlas Contact
ISBN: 978 90 254 3944 6

sterdam. Tussen 1922 en 1952 zijn er maar liefst 56 onderzoekers die bij haar promoveren. Voor iedere gepromoveerde wordt bij de villa in Baarn een boom geplant. Johanna Westerdijk was een uitstekende docente, onderzoeksleider en organisator, daarnaast stond ze bekend als een warme vrouw, energiek, gastvrij, hartelijk, uitbundig en soms uitgesproken krengerig. Ze was dol op feestjes. Boven de deur van het laboratorium in Baarn liet ze haar levensmotto uithakken: "Werken en feesten vormt schoone geesten".

Als eerste vrouwelijke hoogleraar en wetenschapper in een mannenwereld was ze natuurlijk ook een rolmodel. En dat moet ze ongetwijfeld hebben geweten, maar ze trok zich daar niets van aan. Patricia Faasse schrijft "Haar sekse was volgens haar zelf voor haar succes van geen enkel belang – meisjes deden, met andere woorden, niet voor jongens onder, net zo goed als andersom. Het beeld van een vrouw die moeiteloos en ongehinderd door sekseverschillen wist te opereren in een wereld die tot dan toe gedomineerd werd door mannen is in ieder geval door Westerdijk met verve en overtuigingskracht neer gezet." (pag.329-330). Het feit dat ze nooit getrouwd is, en altijd kinderloos is gebleven, heeft natuurlijk vragen opgeroepen over haar seksuele geaardheid, die altijd onbeantwoord zullen blijven.

Westerdijks wetenschappelijke verdiensten vonden o.a. erkenning in haar benoeming tot lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (1951) en in de verlening van eredoctoraten aan de universiteiten van Upsala (1957) en Giessen(1958).

Na haar terugtreden openbaarden zich spoedig verschijnselen van aderverkalking. Op 15 november 1961, ze was toen 78 jaar, volgde haar overlijden.

De vele historische feiten maken dat het boek een mooi tijdsbeeld geeft van de verschillende periodes die het beslaat. Ook de overeenkomsten met de huidige universitaire wereld zijn opvallend: altijd geld tekort, altijd te weinig tijd om én studenten les te geven, én onderzoek te doen, én aan de universitaire bureaucratie te >>>

Volgende bijeenkomst

Op de volgende bijeenkomst, 16 september in Bedum bij de familie Hamer Mols, wordt "De eenzaamheid van de priemgetallen" van Paolo Giordano besproken.

>>> voldoen - dit is nu nog steeds dagelijkse praktijk.

Het boek leverde een levendige discussie op in de leesgroep. Bijvoorbeeld over de persoon van Johanna Westerdijk. Hoe kon zij in die tijd zo'n carrière maken? Waarschijnlijk deels door haar afkomst, het milieu waar ze uit kwam en deels door haar persoon. Was ze nou vooral een efficiënte manager of was ze eerder een goede wetenschapper? Gaf ze leiding op een vrouwelijke manier of paste ze zich aan aan mannelijke gewoontes? Ze gedroeg zich nogal mannelijk, blijkt uit het boek, ze rookte bijvoorbeeld sigaren maar anderzijds was de cultuur van feesten typerend voor haar, ze voelde zich zeer betrokken bij haar studenten en oud-studenten, een vrouwelijke wijze van leiding geven? Tegen studentes heeft ze duidelijk haar minachting laten blijken voor huishoudelijk werk als koken, aardappels schillen... zonde van je tijd. Ze heeft haar hele leven geprobeerd wetenschap en politiek te scheiden. Ze was strategisch, blijkt uit het feit dat ze in de oorlog een NSB-er in dienst had. Waarschijnlijk koos ze hiervoor om zo de kans te verkleinen dat haar instituut naar Duitsland verplaatst zou worden. Dat leverde in onze groep een discussie op over wetenschap en waardevrijheid. In de loop van de tijd werd Johanna Westerdijk wat afstandelijker naar haar studenten, merkten we. Was dat strategie of was dat omdat ze ouder werd?

Sommigen van ons vonden het boek te lang en te uitgebreid. Haar taalgebruik in brieven aan vriendinnen is nogal popi; hoort dat bij haar persoon of paste dat in de geest der tijd? We hadden een zeer geanimeerde discussie over dit boek.

Dr. Patricia Faasse

Patricia Faasse werkt sinds juni 2013 als senior onderzoeker bij de afdeling Science System Assessment van het Rathenau Instituut. Haar onderzoek richt zich op niet-academische kennisinstellingen en de toekomst van de Nederlandse universiteiten. In 2011 schreef ze voor Flux een essay over de spanning tussen maatschappelijke relevantie en academische excellentie.

Opleiding en loopbaan

Patricia studeerde Gezondheidswetenschappen in Maastricht en promoveerde in 1994 bij de vakgroep Wetenschaps- en Technoledynamica aan de Universiteit van Amsterdam. Daarna vestigde ze zich als freelance onderzoeker. Voor onder andere de KNAW, TNO, de Universiteit Utrecht en particuliere onderzoekinstellingen verrichte ze wetenschaps-historisch en/of beleidsrelevant onderzoek. Op eigen initiatief schreef ze daarnaast een biografie over Johanna Westerdijk, de eerste vrouwelijke hoogleraar van Nederland (Atlas/Contact, 2012). Tussen 2006 en 2013 was ze verbonden aan het Descartes Centre for the History and Philosophy of the Sciences and Humanities van de Universiteit Utrecht.

Door de redactie is het artikel op deze pagina dwars geplaatst, i.v.m. de opmaak van de Hugroniek

FILOSOFEREN MET KINDEREN

'Geluk? Dat moet ik nog leren'

SABINE WASSENBERG heeft samen met Maaike Merckens Bekker's filosofisch bureau WonderWhy.

Op een mooie, zonnige lenteochtend joelen en schreeuwen de kinderen op het schoolplein. Iris zit stillletjes op de rand van de zandbak, helemaal verdiept in het scheppen en ordenen van de zandkorrels.

'Weet jij wat geluk is?' vraagt ik haar.

Ze kijkt me blanco aan. Ze weet werkelijk niet waar deze vraag op slaat. 'Nee.' Ik kijk de andere kindjes aan, die ook mijn vraag hebben gehoord. Ze zijn geïnteresseerd, maar het lijkt wel of ik Chinees sprak. Iemand?

Een wat ouder kind komt langsgewandeld. Marcia is een jaar of acht. Ik stel de vraag opnieuw. Ze geeft niet meteen antwoord en frons haar wenkbrauwen, alsof ze heel diep in haar hoofd op zoek is naar het antwoord.

'Geluk is... als je ergens heel blij om bent', zegt ze stralend.

Aha... En wanneer ben je blij?

'Nou', zegt Iris, die dit woord weer wél begrijpt, 'als je een ijsje krijgt, dan word je blij.'

Of als je wint met Pokémon.

En... moet je altijd gelukkig zijn?' vraagt ik door.

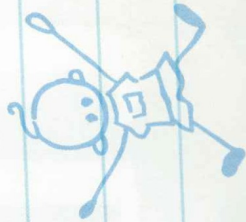
En... moet je altijd gelukkig zijn?' vraagt ik door.

Zij filosoferen met kinderen en publiceerden onlangs het boek Ik zag twee beren filosoferen, een handboek om te leren filosoferen met kinderen

F

Filosoferen met
kinderen. Hoe doe
je dat? Ga naar
filosofie.nl

AUTEUR
SABINE WASSENBERG

Chaima neemt het woord. Haar lange donkere haar valt over haar schouders. Ze kijkt naar de moeder die naast haar zit. 'Dus het is eigenlijk niet de bedoeling dat je verdrietig bent?' probeer ik de onderliggende gedachte te zoeken. 'Jawel, het mag wel.'

Blijkbaar is verdriet het tegenovergestelde van geluk. 'Dus het is eigenlijk niet de bedoeling dat je verdrietig bent?' probeer ik de onderliggende gedachte te zoeken. 'Jawel, het mag wel.'

'Waarom troost ze je dan?'
'Omdat het niet zo leuk is om verdrietig te zijn', redeneert Peter.

Ik begin me te schamen voor mijn rare vragen. Geluk — waar heb ik het over? Blijheid, verdriet en leukigheid is alles wat er speelt. Bij een verzoek om meer reflectie, in termen van 'geluk', kan ik een wazige blik in de kindergen verwachten. 'Maar, doe ik een laatste gooi, 'zouden er mensen zijn die altijd alleen maar gelukkig zijn en nooit verdrietig?'

Even is het stil.

'Nou, misschien weten grote mensen dat wel beter.'
'Ja', zegt Chaima, 'kinderen moeten dat nog leren.'

HANS REDDINGIUS

Vader begraven

“Op mijn rug torste ik de doodskist waarin mijn vader lag. Diep voorovergebogen, voetje voor voetje, schreed ik wankelend voort. Het ging steeds moeizamer, de last werd te groot, ik hield het niet meer. Voorzichtig liet ik mij neerzakken op de grond, languit, schoof onder de kist vandaan, lichtte het deksel op en fluisterde zonder aarzeling: Vader, ik kan je niet dragen, het spijt me, kun je misschien een eindje meelopen?”

Het duurde even voor hij zijn ogen opende. Zijn gezicht was ongeschoren, zijn haar zat verward. Hij droeg een lange witte onderbroek en een wit hemd. Toen zuchtte hij en schudde zijn hoofd, spottend-medelijdend, zoals altijd. Hij richtte zich op, stapte uit de kist, bewoog zich voort met kalme tred. Ik liep achter hem aan, ook ik zei niets.

De kist bleef achter, midden op het pad.

We kwamen aan bij het graf. Het was al gedolven. Zonder een woord vlijde hij zich neer, ging liggen op zijn zij, draaide zich toen op zijn andere zij.

Hij moet van zijn god met zijn gezicht naar het oosten liggen, dacht ik, richting Mekka. Gelukkig vraagt hij me niet waar het oosten is, want ik weet het niet.

Hij vouwde zijn handen in elkaar, schoof ze als een kussen onder zijn hoofd, zuchtte weer diep en sloot zijn ogen en ik, ik zakte door mijn knieën, en met woeste armbewegingen dichtte ik het graf.”

Mustafa Stitou

Dit is een prozagedicht. Waarom noem ik het zo, waarom noem ik het niet gewoon een verhaaltje? Tja ... Omdat het zo ‘dicht’ is. Ieder woord is geladen met betekenis, en die betekenis is niet alleen letterlijk, er zit een soort lading achter. Ooit heb ik, in een zencentrum, een cursus prozagedichten gevolgd bij Alvaro Cardona-Hine, een Amerikaanse dichter/schilder/componist van Costaricaanse afkomst. Een van de mooie

dingen van gedichten, zo leerde Alvaro ons, is dat je er van alles in kan laten gebeuren dat in de zogenaamde werkelijkheid nooit voortkomt. Je kunt de zon blauw laten zijn en de aarde vierkant, als je daarmee iets duidelijk wilt maken. Zo ook hier: een dode vader die op zoek naar zijn eigen graf wandelt. Op het eerste gezicht een bizar relaas: zoon kan doodskist met vader niet meer dragen, vader loopt zelf naar zijn graf, gaat erin liggen en dan gooit de zoon het graf dicht. Zoiets kan natuurlijk niet, dus wat wordt hier nu eigenlijk weergegeven?

Mustafa Stitou is geboren in 1974 in Marokko, maar hij groeide op in Lelystad. Ik vermoed dat in de Islamitische Marokkaanse cultuur de vader in een gezin een nogal dominante rol heeft. Van zo’n overheersende vader moet ‘ik’ me, als Nederlandse volwassen zoon, eens losmaken. De vader als diegene die mijn leven bestuurt is dood. Maar daarmee ben ik nog niet van hem af, de hele last van die opvoeding en wat daarbij komt kijken draag ik nog met me mee tot het niet meer gaat. Wil vader misschien zelf eens meewerken aan het verdwijnen uit mijn leven? Ach ja, vader is wat versleten geraakt maar hij wil best rustig aan aanvaarden wat nu eenmaal gebeuren moet.

Nog steeds is vader aanhanger van een geloof waar ik afstand van heb genomen: hij moet met zijn gezicht naar Mekka gewend liggen, ik zou niet (meer) weten hoe dat is maar hij wel. En nu kan ik hem eindelijk kwijt raken.

Er is nog wel meer over dit prozagedicht te zeggen, maar aangezien humanisten graag zelf denken laat ik dat aan de lezer over. Als suggestie een paar vragen:

- Waarom vraagt de 'ik' *zonder aarzeling* aan de vader of hij een eindje kan meelopen?
- Waarom duurde het even voordat de vader de ogen opende? Heeft dat openen van ogen ook een figuurlijke betekenis?

- Hoezo schudt hij *spottend-medelijdend* zijn hoofd, *als altijd*?
- *Vader gaat liggen* op zijn zij en *draait zich dan om*. Wat zou dat betekenen, waarom gaat hij niet meteen goed liggen?
- Als je een graf dicht gaat gooien lijkt het me niet handig om *door je knieën te zakken* maar de 'ik' doet dat zo, en dicht het graf *met woeste armbewegingen*. Wat denk je daarover?

Bron: Mustafa Stitou, Tempel. Gedichten. De Bezige Bij, Amsterdam 2015. **Aanbevolen!**

Utopia is ver van hier

Op het pand van het Humanistisch Verbond in Groningen ontvingen we een envelop met inhoud. Het bleek een gedichtenbundeltje te bevatten van ons lid Martha Buitenkamp-Dijkstra uit Eelde: 'Utopia is ver van hier', Gedichten over de 20^e eeuw. In de begeleidende brief wenst ze de lezer veel leesplezier.

Nieuwsgierig geworden belde ik haar. We hadden een prettig gesprek. Inspirerend en plezierig. Martha is een 90 jarige humaniste in hart en nieren. Haar man, 3 jaar geleden overleden, was de oprichter van de afdeling HV Sappemeer. Haar huwelijk met een actief humanist was aanleiding tot haar HV lidmaatschap. Vanuit haar remonstrantse achtergrond was de overstap van het vrijzinnige geloof naar het vrijzinnig humanisme vanzelfsprekend. Zij noemt zichzelf vrijzinnig, ongelovig en nuchter.

In de loop der jaren heeft Martha gedichten geschreven over Oorlog en Vrede. Deze gedichten zijn verzameld en gebundeld met behulp van haar dochter Maria. Een mooi boekje als resultaat.

We hebben toestemming om haar gedichten in de Hugroniek te plaatsen. Van dat aanbod maken graag gebruik. Nu en in de toekomst.

Margot Brettschneider, redactie Hugroniek

Gedichten van Martha Buitenkamp-Dijkstra uit haar bundel 'Utopia is ver van hier' →

De bundel is bij haar zelf aan te vragen. Per post: Schoolaan 20 E, 9761 AB Eelde of per telefoon 050.3641242.

Oorlog

Akkoorden

Oorlogen komen
Als epidemieën
Vreselijke symptomen

Soldaten moorden
Overal stervenden
Gruwelijke akkoorden

Vrede

Vrede

Vrede sluiten
Oorlog of vrede
Wie maakt de keuze
Wij

Jonge Humanisten bijeen op Wereldhumanismedag

Zaterdag 21 juni jl. was het Wereldhumanismedag en dat gaf ons Jonge Humanisten weer een gelegenheid om bij elkaar te komen. Het weer liet het niet toe om buiten te picknicken, maar Pauls gastvrijheid verwarmde ons allen net zo goed. Aan de hand van kaartjes met stellingen hebben we van gedachten gewisseld over het thema: 'techniek en de mens'.

Dialogoos dankzij techniek?

Neem de stelling 'dankzij technologie leer ik andere culturen beter begrijpen'. Door middel van het internet, sociale media en het nieuws krijgen we makkelijk een inkijkje in samenlevingen van over de hele wereld. We kunnen mensen van elders horen praten over wat zij belangrijk vinden in het leven. Alleen, echt begrip ontstaat naar mijn idee pas als er samengewerkt moet worden. In een situatie waar samenwerking niet te vermijden is, is ook de dialoog niet te vermijden en dat leidt naar mijn idee pas tot meer begrip.

Wat heeft deze lunch nu opgeleverd? Voor mij geldt dat ik elke keer weer de bijdragen van anderen waardeer. Zij dragen vanuit hun ervaring en expertise feiten en perspectieven aan die nieuw zijn voor mij en daar word ik simpelweg blij van. Toch voelt het wel als een academische exercitie. Het is nu niet zo dat onze ideeën de VN bereiken en prompt tot een koerswijziging in de wereldpolitiek leiden. Maar ook op kleinere schaal zie ik niet direct hoe onze middag tot concrete resultaten leidt.

Techniek en ethiek

Alhoewel, één voorbeeld dat genoemd werd heeft mogelijk wel onze blik op techniek ver-

anderd. In techniek zit namelijk ethiek. Op dit moment test Google autonome auto's en deze apparaten moeten zelf keuzes maken. Stel nu dat de keuze is tussen links uit-

wijken en drie kinderen aanrijden, of rechts uitwijken en 5 bejaarden aanrijden. Staan we straks in de showroom onze keuze te bepalen op basis van de software die een auto heeft meegekregen? "Meneer, deze auto rijdt u eerder tegen een boom dan over een egeltje," hoor ik de verkoper al zeggen tegen een klant die graag een groene auto wil.

Één van de stellingen was dat techniek ook angst kan inboezemen. Want hoewel techniek ons in staat stelt om de wereld te controleren en naar onze wensen in te richten kunnen er ook onverwachte en onge-

wenste effecten optreden. Je tuin die opeens het middelpunt is van een Project X, jouw foto's die opeens overal opduiken of de aardbevingen ten gevolge van de uiterst technische gaswinning die je leefomgeving onveilig maken. De mens maakt de techniek maar vervolgens maakt de techniek de mens 2.0 lijkt het.

Betekenis

Tot slot, ik denk dat ik mijn angst al prijsgegeven heb. Mijn grote angst is dat ik ondanks alle techniek die aanwezig is niet in staat zal zijn om iets van betekenis te doen met mijn leven. Alle technische middelen zijn er om in een dag de halve wereldbevolking te bereiken of om een beweging te starten die wereldwijd navolging krijgt. Dus als het niet lukt, dan moet het

wel mijn eigen falen zijn. Maar goed, wie weet waar dit verslag nog terecht komt.

Jasper, jonge humanist

Voorjaarsweekend Jong HV

door Remmelt Ellen

Op een kampeerboerderij in het dorpje Eersel, ten zuiden van Brabant, begon op vrijdag 9 mei jl. het voorjaarsweekend voor jonge humanisten. Het thema was *De Tuin van Epicurus*, een verwijzing naar de grote tuin van de oud-Griekse filosoof waar hij met vrienden en leerlingen verbleef en gesprekken voerde.

Als inleiding werd met een film van en door de bekende hedendaagse filosoof Alain de Botton het gedachtegoed van Epicurus uitgelegd (genaamd *A Guide to Happiness: Epicurus* - te vinden op YouTube). Het nastreven van persoonlijk geluk en vermijden van pijn en verdriet, was volgens Epicurus het hoogste goed.

Het volgende was voor Epicurus essentieel voor geluk:

- het vervullen van basisbehoeftes zoals eten en drinken
- het nadenken over je problemen en jezelf (zelfreflectie)
- goede vrienden om je heen hebben

Lekker eten deden we zeker tijdens dit weekend, met de catering van *De Keuken van Truusje*. Nu was Epicurus zelf tevreden met brood en water. Dus waren de smakelijke pittige tomatensoep & tacos en navolgende buffetten wel een luxe.

Kenmerkend voor het HV, werd er ook veel nagedacht en gediscussieerd. Op de zaterdag waren er twee sprekers, Klaas Rozemond, lid van Het Epicurisch Genootschap, een gespreksgroep en Martien Schreurs, docent in de filosofie en de geschiedenis van het humanisme, de Epicuraanse filosofie.

>>>

>>> Er werd bijvoorbeeld gesteld dat Stoïcijnse filosofen vonden dat gevoelens van boosheid of verdriet slecht waren en verdreven moesten worden, en dat Epicurus deze gevoelens natuurlijk vond. Ik, als Seneca fan, kon me hier niet in vinden.

Een andere stelling: Voor Epicurus wogen vriendenrelaties veel meer dan familierelaties (het oude "vrienden kun je kiezen, familie niet" argument). Maar Rozemond vond zelf dat zijn familie juist erg belangrijk voor hem was.

De houding van Epicurus tegenover de dood kan samengevat worden met het volgende citaat van hem:

"De dood gaat ons niet aan. Zolang wij er zijn, is de dood er niet en wanneer de dood er is, zijn wij er niet."

Schreurs vroeg zich op zijn beurt af of Epicurus hiermee niet te makkelijk de angst voor de dood wegruifde.

Aan goed gezelschap geen gebrek. Dezelfde avond hadden we nog samen in het pikkedonker een wandeling door het bos gemaakt en waren bijna verdwaald. Er waren vele getalenteerde gitaarspelers en zangers om met ons allen mee te zingen toen de vuurkorf aangestoken werd.

Velen gingen tot diep in de nacht door (een paar mensen zelfs tot 5:45) en we hebben met heerlijke drankjes erbij flink kunnen genieten.

Een belangrijke punt is dat Epicurus stond voor geluk op lange termijn en niet het nastreven van begeertes die later in meer pijn resulteerden. Bijvoorbeeld door het aantasten van de gezondheid, of de psychische pijn als je iets waar je gewend aan bent geraakt niet meer kunt krijgen.

"Het betekent echter nog niet dat wij iedere lust verkiezen. Integendeel, we

laten er soms vele aan ons voorbijgaan wanneer deze een groter ongemak voor ons tot gevolg hebben."

De vroege slapers onder ons wisten niet dat de laatgangers een stempel op de pols gedrukt kregen. De volgende ochtend werden wedstrijden tussen de bestempelden (Team Korte Termijn) en niet-bestempelden (Team Lange Termijn) georganiseerd om te kijken of dit een minder plezierige ervaring zou zijn voor de laatgangers. Uiteindelijk won Team Lange Termijn twee uit de drie wedstrijden (maar misschien was dat toeval).

Het was voor mij een mooie ervaring en ik kijk uit naar het najaarsweekend.

Een paar updates van mijn vorige artikel in april:

Het project om een humanistisch kinderboek, *Humanism for Kids*, te publiceren is door onze vrienden in Kroatië op 13 mei op Kickstarter (een crowdfunding website) gezet en heeft zo €7097,- aan donaties van 228 verschillende mensen opgeleverd. Ik wil ook de lezers hier bedanken die via banktransacties gedoneerd hebben.

Voor het organiseren van EHYD 2015, de tweede Europese bijeenkomst voor jonge humanisten, is er door Lennart Kolenberg nu een werkgroep op poten gezet. Een jonge humanist die Jorg heet en ik hebben de taak om de sprekers uit te nodigen. We hebben al een aardige lijst met kandidaten samengesteld, maar suggesties zijn welkom.

U kunt ze sturen naar remmeltellenis@gmail.com.

Humanisten delen graag hun mening

Regelmatig komt een aantal leden van het Humanistisch Verbond bijeen om te discussiëren over een (meestal) actueel onderwerp. Lang geleden regelden energieke Trientsje de Groot en Anneke Hellendoorn deze bijeenkomsten.

Vooraf aan het gesprek werd om toerbeurt (niet verplicht) er een eenvoudige maaltijd klaargemaakt. He-las is Trientsje plotseling na een vrij korte ziekte overleden. De mensen die regelmatig kwamen, waren van mening dat de toch altijd gezellige avonden moesten doorgaan.

De hechte groep nam de organisatie over en zo is het tot nu gebleven.

Misschien is het wel aardig om te weten hoe zo'n samenzijn verloopt.

Deelnemers geven zich telefonisch of per e-mail ongeveer een week van tevoren op.

Het is ongeveer vijf uur als de mensen binnendruppelen en een plaatsje zoeken in de buurt van de bar. Jannie of Gerrit Botke schenkt een lekker wijntje of een glas fris in. De kring wordt steeds groter en de stoelen worden geherschikt.

De koks en altijd wel een of meer hulpkoks, jassen de Op-perdoesers, snijden de verse groenten en maken alvast het nagerecht. Willie de Jong vouwt op kunstige wijze de servetten en de tafels worden ingericht voor het diner.

De vier elektrische pitten zorgen dat de pannen en koeken-pannen op temperatuur worden gehouden en tegen zes uur is het tijd om aan tafel te gaan.

De afgelopen keer werd het menu samengesteld en geïnspireerd

door onderstaande tekst uit een Socrateslezing.

'Hoe voeden we de wereld op een duurzame manier? En wat kun je zelf doen? Hoogleraar Louise Fresco verbindt eten, weten en geweten in de Socrateslezing op 17 november 2013 in Amsterdam.

De wereldbevolking groeit en heeft meer eten nodig, maar hoe produceren we dat duurzaam? "Duurzaam eten betekent: weten wat je eet en er verantwoordelijkheid voor dragen. Eten is weten en geweten", vindt Fresco die hoogleraar grondslagen van duurzame ontwikkeling in internationaal perspectief aan de Universiteit van Amsterdam is.'

Bron: De humanistische Alliantie

Praatje vooraf bij Eten met Gespreksstof

>>> Henny en Kees Stada verzorgden 11 juni een maaltijd die eenvoudig, goedkoop, duurzaam en toch smake-lijk was. Zij nodigden iedereen (met eventueel een introductie) uit om te komen eten. Een aardige bijkomstigheid was dat nieuwe deelnemers zich melden en dat gaf weer nieuwe per-

spectieven, want ze bleken goede vertellers te zijn. Ze hebben beloofd de eerstvolgende drie keren een korte lezing te houden. Iedereen is dan goed voorgelicht in het onderwerp en het zal de discussie ten goede komen.

ARJEN STRUIK

Religie: omdat wij mens zijn

-13-

De psycholoog C.G. Jung was een der eersten die van grote waardering voor Rudolf Otto's "Het heilige" blij gaf. Later (na 1917) werd het al spoedig erkend als een uitstekende inleiding tot het verstaan van iets essentieels in het christelijk geloof, maar waarvan de aanzet toch al was gegeven gedurende de lange geschiedenis van de mensheid.

Over die voorafgaande fase merkt Otto onder meer het volgende op: "De aanleg die de menselijke rede bij de intrede van de soort "mens" in de geschiedenis meebracht, werd deels door prikkels van buitenaf, deels door een druk van binnenuit, tot bezieling, een religieuze impuls die in tastende beweging, in zoekende voorstellingsvorming, in steeds vooruitstrevende ideeën productie over zichzelf tot helderheid wil komen, en tot helderheid komt door ontplooiing van de donkere ideeën-grondslag zelf, waaruit de bezieling zelf is ontsprongen..."

In tegenstelling tot de materialistische démaskeringspogingen en psychologiserings-tendenzen die de christelijke uitgangspunten enorm relativerden, verdedigde Otto de eigen-

soortigheid van religieuze ervaring. De lange weg er naar toe leidde wel degelijk naar méér besef van wat daarop eigenlijk plaats vond. In twee zinnen vat Otto samen hoe volgens hem de evolutie is verlopen van een vaag vermoeden naar ontzag voor de Onnoembare en verlangen naar de bron van het bestaan. Ik heb van jongs af aan verkeerd in een gezelschap van gelovigen waarin sommigen geschokt én verheugd getuigden van hun "ontmoeting" met Gods heiligheid: de oneindige afstand tussen hun nietige en zondige menszijn en de Goddelijke volmaaktheid werd overbrugd door wat zij de "verzoe-ning" noemden.

Er is wel een tijd geweest dat het Humanistisch Verbond zich als het ware geen oordeel aanmatigde over de aard van de Christelijke Openbaring: men was niet antigodsdienstig, maar "gewoon" ongelovig. Bij verdraagzaamheid hoorde datje zo ver mogelijk gaat met het respecteren van andermans overtuiging. Ik hoop dat lezers van dit en mijn volgend artikel eens willen reageren op het door Otto en een aantal moderne orthodoxen gestelde waarheidskarakter van godsdiensten in het algemeen en de hunne in het bijzonder.

Otto is prijzenswaardig duidelijk: "Dat de Ongenaakbare genaakbaar wordt, dat de Heilige louter godheid is, dat de Verhevene zich tot een vertrouw-

de maakt, "deze contrastharmonie is het innerlijke van de dingen ... Het geloof "is het steeds werkende machtige bezige ding" in ons, het is het sterkste affect dat in de nauwste verwantschap met het volzijn van God staat. Welnu, met "openbaring" wordt in godsdienst bedoeld: het samengaan van een groeiende ontvankelijkheid voor Wat of Wie over ons doen en laten gezag heeft en de ervaring dat die macht ons vertrouwen vraagt. Want "Hij die wolken, lucht en winden / wijst spoor en loop en baan/ zal ook wel wegen vinden/waarlangs uw voet kan gaan." Of strijdbaar "Een vaste burcht is onze God". In ons volkslied "Mijn schild en de betrouwen/ zijt Gij. o God mijn Heer." Of Hädels extatische "Halleluja". Of het mystieke "Sanctus". In tal van variaties wordt God beleden en geprezen. Mijn "toppers" zijn gregoriaanse ge-

zangen en sommige gospels. Voorafgaand aan het volgend citaat heeft Otto er zijdelings op gewezen dat wat algemeen menselijk is, niet door ieder mens afzonderlijk in verwelkijking wordt bezeten. "wanneer een gemoed zich overgeeft aan en zich in haar diepte openstelt voor de indrukken van het universum, is het in staat... gevoelens en voorstellingen te beleven van iets dat als het ware een eigensoortig "vrij" surplus is bij de empirische werkelijkheid. Een overschot, dat niet kan worden gevat door het theoretische kennen van de wereld en werelddoelzamenhang zoals dat zich in de wetenschap ontwikkelt. Dat echter gemakkelijk kan worden verwezenlijkt en beleefd door de intuïtie... in : "voorstellingen" die ons bekoren door iets dat rijk is aan geheimzinnige vermoedens.

Wandelingen

De HV Wandelgroep gaat op:

Zondagmorgen 21 september a.s. wandelen in het natuurgebied

De Appèlbergen

Gelegen bij het Paterswoldsemeer.

We gaan ons verzamelen om 10.30 uur bij het huis van Lien van Herwerden aan de Rijksweg 65 in Glimmen.

We gaan dan samen naar de startplaats.

U bent van harte welkom om mee te wandelen en na te praten.

Contact kunt u opnemen met:
Lien van Herwerden, tel. 050-4061258

>>>

>>> Van de redactie: Informatie van de website van Groene Wegwijzer Groningen over dit natuurgebied

Appèlbergen

Het gebied Appèlbergen ligt ongeveer tien kilometer ten zuidoosten van de stad Groningen, in de gemeente Haren. Het is een ruim 35 hectare groot gebied, welke sinds 1994 grotendeels in eigendom is van Staatsbosbeheer.

De natuurwaarden in Appèlbergen zijn zeker interessant te noemen. Dit is deels een gevolg van de terreinsamenstelling die wisselt van hoog naar laag, nat naar droog en de voorkomende vegetatietypen van bos tot halfopen- en open terrein. Hierdoor zijn groei- en leefomstandigheden ontstaan voor diverse levensvormen. Ook komen er in en rondom Appèlbergen veel dobben voor. In sommige dobben zijn nog prachtige hoogveenvegetaties aanwezig.

Het grootste deel van de oppervlakte van Appèlbergen wordt ingenomen door bos. Moeras en heide nemen een aanzienlijk minder aandeel in, maar zijn nog wel redelijk vertegen-

woordigd. Door deze variatie heeft het gebied een hoge belevingswaarde.

Naamgeving

Over de naamgeving van het gebied heerst nogal verwarring. Zo wordt door de meeste mensen (en ook Staatsbosbeheer) de naam Appèlbergen (of De Appèlbergen) gehanteerd. Anderen menen dat de naam is afgeleid van dennenappel en zodoende het gebied de naam Appelbergen dient te dragen.

Een gezellig pauzemoment tijdens de wandeling van 25 mei jl.

foto Leonora Dijkstra

ENKELE NUTTIGE ADRESSEN

Coördinatie van activiteiten

bibliotheek:

Jeannette Stavenga-Visser
tel.: 050-5346602

discussie 'humanisme nu':

Hans Reddingius,
tel.: 050-5345750

exposities in humanistisch centrum:

Margo van Ulsen
tel.: 050-5417341

eten met gespreksstof:

Gerrit Botke,
tel.: 06-21800348

gespreksgroep Haren, waarnemend:

Lien van Herwerden,
tel.: 050-4061258

gespreksgroep Heggespraak:

Joop Hippe
tel.: 0592-407175

infogroep:

Bep Hiddema
tel.: 050-8503761

lees- en literatuurgroep:

Watze Hiddema
tel.: 050-8503761

platvorm voor religie en levensbeschouwing:

Marijke van de Hel
e-mail: marijkevandeheel@gmail.com

wandelingen:

Lien van Herwerden
tel.: 050-4061258

Jong HV (tot ca 35-40 jaar)

Ivo Hengst,
e-mail: ivo_hengst@hotmail.com

Humanistisch Vormingsonderwijs

- HVO in het onderwijs: Dienstencentrum GVO en HVO:
www.gvoenhvo.nl
- HVO opleiding: www.hvo.nl

Ziekenbezoek

- Aly Kranenborg, tel.: 0598-612492
- UMCG, Groningen
  - Martini ziekenhuis, Groningen
  - Refaja ziekenhuis, Stadskanaal
  - St. Lucas ziekenhuis, Winschoten

Thuisbezoek

Henny Stada,
Aak 16, 9606 PZ Kropswolde
tel. 0598-320706
E-mail: henny.stada@gmail.com

Humanistische Uitvaartbegeleiding

Via coördinatie Drenthe,
tel.: 0900-3302020

Geestelijke verzorging

Universitair Medisch Centrum Groningen:
Agaath Heijboer,
tel.: 050-3613884 of 050-3612030
e-mail: a.a.heijboer@umcg.nl
Wildervanckhuis en Westerhaven:
Hilda Schipper-Baptist,
woensdag 10.00-16.00 uur
donderdag 10.00-16.00 uur

Humanistische geestelijke verzorging bij inrichtingen van justitie

Dr. S. van Mesdagkliniek, Groningen
Jeanette van de Meijde,
tel.: 050-5221221

Penentiere inrichting Ter Apel
Eva Boer, tel. (werk): 08807-42165
e-mail (werk): e.boer@dji.minjus.nl

Praktijk voor geestelijke begeleiding

Mirabelle A. Schaub-de Jong,
tel.: 06-20732179 of 050-5252253

Praktijk voor levensvragen, Humanistisch raadsvrouw

Hilda Schipper-Baptist,
Rijksweg 19, 9917 PS Wirdum.
telefonisch bereikbaar na 19.00 uur:
0596-571349

Humanitas afdeling Groningen

www.humanitas.nl/afdeling/groningen/

Het Humanistisch Centrum Groningen

W.A. Scholtenstraat 2,
9712 KW Groningen.

Telefoon: 050-3128750, met ant-
woord apparaat.

e-mail: hvgroningeneo@gmail.com

Dit centrum is de thuisbasis van de afdeling Groningen van het Humanistisch Verbond. Het bevindt zich op vijf minuten lopen van de Matinitoren.

Er worden bijeenkomsten gehouden en er zijn regelmatig exposities. Er is er een collectie boeken en andere publicaties over humanisme en aanverwante onderwerpen. Deze kunt u raadplegen of lenen.

Het centrum is geopend voor bezoekers op dinsdag van 10.30 tot 12.30 uur.

Dan zijn vrijwilligers aanwezig om u te ontvangen en informatie te verstrekken.

Loop eens binnen voor een kopje koffie of thee, om de bibliotheek te raadplegen of om een expositie te bekijken.

Indien onbestelbaar, s.v.p. retour aan:
Humanistisch Verbond Groningen,
W.A. Scholtenstraat 2,
9712 KW Groningen.

Zaalhuur

De zaal is te huur, voor bijvoorbeeld een vergadering, lezing of een cursus. Allerlei faciliteiten zijn aanwezig.

Contactpersoon: Gerrit Botke, e-mail:
botke@planet.nl, tel. 06-21800348.